

Znalosti o epilepsii a sebedůvěra studentů učitelství a učitelů z praxe v přístupu k žákovi s tímto onemocněním

Dana Brabcová, Eliška Strejcová, Jiří Kohout

Abstrakt

Epilepsie je neurologické onemocnění, které má negativní dopad na školní život dětí trpících touto nemocí. Jejich podpora ze strany dostatečně informovaných učitelů je tedy více než potřebná. Cílem této studie bylo srovnat znalosti o epilepsii, postoje k této nemoci a rovněž sebedůvěru v přístupu k žákovi s tímto onemocněním mezi dvěma rozdílnými skupinami. První z nich zahrnovala 123 učitelů 1. stupně z praxe, druhá poté 111 studentů učitelství pro 1. stupeň. Obě skupiny vyplnily 21položkový dotazník ATPE zaměřený na postoje k epilepsii, 18položkový znalostní test a 5položkový dotazník zachycující sebedůvěru ve vztahu k žákovi s epilepsií. Bylo zjištěno, že navzdory lepším výsledkům učitelů z praxe v oblasti znalostí (průměrný výsledek ve znalostním testu 10,21 bodu v porovnání s 9,41 bodu u studentů učitelství, p-hodnota menší než 0,001) i sebedůvěry (průměrný výsledek 17,71 bodu versus 15,55 bodu, p-hodnota rovněž menší než 0,001) nenastal mezi oběma skupinami žádný rozdíl z hlediska postojů k epilepsii. Prezentované výsledky naznačují, že by měla být věnována větší pozornost vzdělávání obou uvažovaných skupin v oblasti epilepsie.

Klíčová slova: epilepsie, studenti učitelství, učitelé z praxe, znalosti, postoje, sebedůvěra.

Knowledge about epilepsy and confidence in approaching a pupil with epilepsy among teachers in training and practicing teachers

Abstract

Epilepsy is a neurological disease having negative impact on school life. A support of the affected children from the well-educated teachers is thus highly needed. The aim of this study was to compare knowledge about, attitudes towards epilepsy and confidence in approaching pupils having this condition between two distinct groups. 123 practicing teachers and 111 teachers in training completed the 21-item Scale of Attitudes Toward People with Epilepsy (ATPE), an 18-item multiple-choice test measuring knowledge about epilepsy, and a 5-item questionnaire focused on confidence with epilepsy in a school environment. We found that despite a higher level of knowledge about epilepsy among practicing teachers (mean score of 10.21 points compared with 9.41 points for the teachers in training, $p < 0.001$) and also the higher confidence (mean score of 17.71 points in the former case and only 15.55 points in the latter case, $p < 0.001$), the attitudes towards epilepsy did not differ significantly. The presented findings suggest that more attention should be paid to the epilepsy-related training of the both teachers in training and practicing teachers.

Keywords: epilepsy, teachers in training, practicing teachers, knowledge, attitude, confidence.

Úvod

Epilepsie je chronické neurologické onemocnění mající vyšší incidenci v dětství než u dospělých, přičemž v ČR žije celkově až 100 000 pacientů s epilepsií (Kršek, 2010). Epilepsie má podstatný vliv na školní život těch, kteří ji trpí, a ukazuje se například, že děti s tímto onemocněním jsou podstatně častěji obětmi šikany ve srovnání s ostatními (Hamiwka et al., 2009). I z tohoto důvodu je velmi důležitá role učitele ve vztahu k těmto jedincům. Výzkumy z různých částí světa (například Wodrich et al., 2011; Lee et al., 2010; Fernandes et al., 2007; Birbeck et al., 2006; Mecarelli et al., 2011; podrobný přehled relevantní literatury včetně odpovídající diskuze je uveden v disertační práci Brabcové (2013)) přitom ukazují, že znalosti učitelů o epilepsii stejně jako jejich sebedůvěra a postoje ve vztahu k této nemoci nejsou zpravidla na příliš dobré úrovni. V České republice byly zkoumány znalosti učitelů základních škol o dětech obecně se speciálními vzdělávacími potřebami a byly rovněž zjištěny významné nedostatky (Horvátová & Finková, 2014). Konkrétně ve vztahu k epilepsii pak byla prokázána celkově nízká

úroveň znalostí učitelů základních škol s tím, že existovaly velké rozdíly mezi učiteli v závislosti na tom, zda měli osobní zkušenost s někým s epilepsií či nikoliv (Brabcová et al., 2012). Ačkoliv je známo, že příprava učitelů má zásadní vliv na formování jejich profesního sebepojetí (Carpenter et al., 1994) a může tudíž významně ovlivnit i to, jak se budou stavět k žákům majícím epilepsii, nebyla až do nedávné doby věnována ani ve světovém měřítku prakticky žádná pozornost výzkumu relevantních faktorů u studentů učitelství a zjištění toho, jak efektivní je jejich vysokoškolská příprava ve vztahu k dětem s epilepsií. Okrajově se tomuto tématu věnovali v Německu Dumeier et al. (2015), Eze et al. (2015) poté v Nigérii realizovali intervenci zaměřenou na zvládnání první pomoci při epileptickém záchvatu právě u studentů učitelství. Systematický výzkum realizovaný v ČR Brabcovou et al. (2016), který byl zaměřen na srovnání znalostí, sebedůvěry a postojů u studentů prvního a posledního ročníku učitelství pak ukázal, že zatímco z hlediska znalostí dochází během VŠ studia k určitému pozitivnímu posunu, u sebedůvěry a postojů jsou výsledky v obou skupinách srovnatelné a příprava učitelů zde tak nevede k žádné pozitivní změně. Cílem předkládané studie je v návaznosti na tuto práci srovnat znalosti, sebedůvěru a postoje ve vztahu k epilepsii mezi nekvalifikovanými učiteli 1. stupně z praxe a studenty prezenční formy učitelství 1. stupně, kteří dosud zkušenosti z praxe nemají. Díky tomu bude možné získat komplexnější náhled na to, jak se uvedené proměnné liší mezi studenty učitelství v různých fázích studia a studijních oborech a mezi učiteli z praxe majícími odpovídající zkušenosti.

1 Metodologie

1.1 Procedura sběru dat

Sběr dat probíhal u studentů studijního programu Učitelství prvního stupně pro základní školy na FPE ZČU v Plzni a také na FPE JČU v Českých Budějovicích. Byli zapojeni studenti prezenční formy i formy kombinované, kde se jednalo o nekvalifikované pedagogy s praxí doplňující si příslušné vzdělání. Před vyplněním dotazníků byli studenti seznámeni detailně s cílem výzkumu a požádáni o spolupráci. Rovněž byli instruováni, aby odpovídali podle svého nejlepšího vědomí a svědomí s tím, že především u postojů k epilepsii není žádná odpověď správná nebo chybná a jde nám o zjištění jejich subjektivního pohledu na věc. Studenti vyplňovali dotazník zcela samostatně, dobrovolně a anonymně, přičemž potřebná doba na vyplnění nepřekračovala 20 minut.

1.2 Výzkumné nástroje

Postoje k epilepsii byly měřeny pomocí 21 položkové škály ATPE. Respondent vybírá odpovědi na otázky na šestistupňové škále -3 až +3 (nula není zahrnuta), kde vyšší

hodnoty odpovídají pozitivnějším postojům k lidem s epilepsií (Antonak, 1990). Celkové skóre se stanoví jako součet bodů za jednotlivé položky. Česká verze škály postojů dotazníku ATPE byla v roce 2015 ověřena na skupině studentů FPE ZČU a vykazuje velmi dobré psychometrické vlastnosti (Brabcová et al., 2016).

Ke zjištění znalostí byl použit 18položkový dotazník vlastní konstrukce autorů Brabcová et al. (2016). Každá testová otázka obsahovala čtyři možnosti odpovědi, z nichž právě jedna byla správná. Za správnou odpověď se získával jeden bod, za špatnou či žádnou poté nula bodů. Celkové skóre pak bylo dáno součtem bodů. Psychometrické vlastnosti dotazníku jsou stejně jako proces jeho tvorby podrobně uvedeny a diskutovány v odkazované práci, kde je rovněž konstatováno, že přes možná další vylepšení dotazník splňuje základní požadavky kladené na výzkumné nástroje.

Sebedůvěra ve vztahu k epilepsii byla poté měřena vlastním 5položkovým dotazníkem, který zjišťoval, do jaké míry si respondenti důvěřují při zvládání situací, jež mohou nastat ve třídě, kde je žák s epilepsií. Respondenti měli posoudit na škále 1–5, do jaké míry by byli schopni zvládat jednotlivé situace. Podrobnosti o dotazníku jsou uvedeny v práci Brabcové et al. (2016).

1.3 Popis souboru respondentů

Základní charakteristika respondentů je patrná z tabulky 1. Z tabulky je zjevné, že převážnou část respondentů tvořily ženy a to v obou skupinách, jak u prezenční, tak i kombinované formy studia. Průměrný věk byl u studentů prezenční formy 21 let, u studentů kombinované formy studia poté zhruba 42 let, přičemž tito studenti měli v průměru 15 let trvající pedagogickou praxi. Více jak polovina respondentů v obou skupinách uvedla osobní znalost někoho s epilepsií (ne nutně z prostředí školy). Převážná část studentů kombinované formy (76 %) dosud nevyučovala žáka s epilepsií.

Tab. 1

Základní charakteristiky souboru respondentů

Charakteristika	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)
Pohlaví		
Muž	6 (5,4 %)	13 (10,6 %)
Žena	105 (94,6 %)	110 (89,4 %)
Věk	21,3 ± 1,6 ^a roku (rozpětí 19–30 let)	41,7 ± 10,6 ^a roku (rozpětí 20–60 let)
Pedagogická praxe	N/A	14,6 ± 10,5 ^a roku (rozpětí 0–36 let)

Charakteristika	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)
Osobní znalost někoho s epilepsií		
Ano	59 (53,2 %)	75 (61,0 %)
Ne	41 (36,9 %)	37 (30,1 %)
Nejsem si jist	11 (9,9 %)	11 (8,9 %)
Výuka žáka s epilepsií	N/A	
Ano		30 (24,4 %)
Ne		93 (75,6 %)
Setkání se s epilepsií během studia		
Ano, podrobně	5 (4,5 %)	5 (4,1 %)
Ano, okrajově	63 (56,8 %)	79 (64,2 %)
Ne	43 (38,7 %)	39 (31,7 %)
Typ absolvované střední školy		
Gymnázium	49 (44,1 %)	51 (41,5 %)
Jiná střední škola	62 (55,9 %)	72 (58,5 %)
Zájem o informace o epilepsii během VŠ studia		
Určitě ano	64 (57,7 %)	50 (40,7 %)
Spiše ano	42 (37,8 %)	65 (52,8 %)
Spiše ne	5 (4,5 %)	8 (6,5 %)
Určitě ne	0 (0 %)	0 (0 %)

^aprůměr ± výběrová směrodatná odchylka

1.4 Statistická analýza

Získaná data byla zpracována v programu Microsoft Office Excel 2007. Statistická analýza zahrnovala ověření normality, které bylo s pozitivním výsledkem provedeno u celkových skóre znalostí, sebedůvěry i postojů v obou sledovaných skupinách. Díky tomu bylo možné realizovat parametrické t-testy shody středních hodnot v obou sledovaných skupinách pro tyto celkové skóre stejně jako pro jednotlivé položky dotazníků zaměřených na sebedůvěru a postoje k lidem s epilepsií. Srovnání u dílčích položek dotazníku zaměřeného na znalosti bylo poté realizováno pomocí testu shody populačních pravděpodobností. Ve všech případech jsou výsledky testů prezentovány pomocí p-hodnot, přičemž jako statisticky signifikantní jsou uvažovány rozdíly, u nichž je p-hodnota menší než 0,05.

2 Výsledky

2.1 Znalosti o epilepsii

Z tabulky 2 je patrné, že studenti kombinované formy disponují v průměru vyššími celkovými znalostmi o epilepsii ve srovnání se studenty prezenční formy. Z jednotlivých položek byly statisticky významné rozdíly populační pravděpodobnosti zaznamenány u 8 z celkem 18 položek, přičemž ve většině případů procenta správných odpovědí dosahovali studenti kombinované formy studia, tudíž učitelé z praxe, kteří si doplňují vzdělání. Pouze u dvou otázek, dosahovali vyššího procenta správných odpovědí studenti prezenční formy studia a to u otázky č. 11, která se týká náhlého rizika úmrtí epileptika a u otázky 13 zaměřené na rizikové faktory pro vypuknutí epilepsie. Nejvýraznější rozdíly ($p < 0,001$) byly pozorovány u položek týkajících se definice epilepsie, náhlého úmrtí jedince s touto nemocí a projevů záchvatu typu absence.

Tab. 2

Znalosti studentů učitelství prvního stupně o epilepsii

Obsah otázky	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)	p-hodnota testu
1. Co je epilepsie?	67,6 ^a	87,0 ^a	<0,001
2. Povaha epilepsie	64,9	56,1	0,173
3. Prevalence epilepsie	54,1	47,2	0,294
4. Kdy může epilepsie vypuknout?	76,6	68,3	0,159
5. Léčitelnost epilepsie	39,6	56,1	0,012
6. Dědičnost epilepsie	56,8	72,4	0,012
7. První pomoc při záchvatu	74,8	74,0	0,889
8. Volání záchranné služby při záchvatu	48,6	43,1	0,395
9. Diagnostika epilepsie	81,1	92,7	0,008
10. Specifické poruchy učení u osob s epilepsií	18,0	28,5	0,060
11. Náhlá úmrtí u osob s epilepsií (tzv. SUDEP)	18,0	1,6	<0,001
12. Možnost kojení u matek s epilepsií	21,6	28,5	0,230
13. Rizikové faktory pro vypuknutí epilepsie	86,5	74,0	0,045
14. Zasažení mozku při záchvatu	50,5	59,4	0,171
15. Podstata epileptického záchvatu	56,8	74,0	0,006
16. Výskyt psychózy u osob s epilepsií	59,5	57,7	0,787
17. Projevy záchvatu typu absence	35,1	63,1	<0,001
18. Status epilepticus	31,5	37,4	0,347
Celkové skóre u znalostí	9,41 ± 2,23 ^b	10,21 ± 2,08 ^b	0,012

^a procento správných odpovědí, ^b průměr ± směrodatná odchylka

Poznámka: Tučně označené hodnoty odpovídají případům, kdy byla nulová hypotéza o shodě dvou experimentálních skupin zamítnuta na hladině významnosti 0,05.

2.2 Sebedůvěra ve vztahu k epilepsii

Tabulka 3 ukazuje srovnání sebedůvěry ve vztahu k epilepsii mezi studenty prezenční formy a kombinované formy studia. Na první pohled je zjevné, že u celkového skóre byl zaznamenán statisticky signifikantní rozdíl ($p < 0,001$) ve prospěch studentů kombinované formy studia a stejně významné rozdíly byly zaznamenány v sebedůvěře ohledně poskytnutí první pomoci epileptickému žákovi a rozpoznání vedlejších účinků anti-epileptické léčby. Signifikantní rozdíl ve prospěch učitelů kombinované formy studia byl zaznamenán rovněž u otázky týkající se sebedůvěry při rozhodnutí, kdy volat záchrannou službu při epileptickém záchvatu. Celkově lze konstatovat, že učitelé z praxe vykazují vyšší míru sebedůvěry v přístupu k žákovi s epilepsií.

Tab. 3

Sebedůvěra v souvislosti s epilepsií u studentů učitelství prvního stupně

Obsah položky	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)	p-hodnota testu
1. Poskytnutí první pomoci	2,69 ± 1,05 ^a	3,42 ± 1,21 ^a	<0,001
2. Rozhodnutí, zda volat záchrannou službu	3,27 ± 1,27	3,71 ± 1,18	0,006
3. Uklidnit třídu po záchvatu, vysvětlit situaci	3,74 ± 0,93	4,00 ± 1,19	0,071
4. Zabránit posměchu vůči žákovi s epilepsií	3,80 ± 1,01	3,89 ± 1,35	0,548
5. Rozpoznat vedlejší účinky antiepileptické léčby	2,04 ± 0,95	2,70 ± 1,17	<0,001
Celkové skóre u sebedůvěry	15,55 ± 3,26	17,71 ± 3,86	<0,001

^a průměr ± směrodatná odchylka

Poznámka: Tučně označené hodnoty odpovídají případům, kdy byla nulová hypotéza o shodě dvou experimentálních skupin zamítnuta na hladině významnosti 0,05.

2.3 Postoje ve vztahu k epilepsii

Tabulka 4 ukazuje porovnání postojů k lidem s epilepsií mezi studenty prezenční a kombinované formy studia. Je patrné, že v celkovém skóre nebyl na dané hladině významnosti zaznamenán statisticky významný rozdíl. Stejný závěr platí i pro 18 z celkem testovaných 21 položek. Výjimkami, kde p-hodnota testu byla menší než 0,05, jsou položky 4, 5 a 17. Uvedené p-hodnoty však i u těchto položek jsou větší než 0,005 a je třeba říci, že v případě provedení Bonferroniho korekce na opakované testování

by i tyto rozdíly vyšly jako nevýznamné na uvažované hladině. Můžeme tak říci, že v oblasti postojů nebyly na rozdíl od znalostí a sebedůvěry zjištěny žádné rozdíly mezi oběma sledovanými skupinami.

Tab. 4

Postoje studentů učitelství prvního stupně k epilepsii

Tvrzení	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)	p-hodnota testu
1. Školy by neměly zařazovat děti s epilepsií do běžných tříd.	1,67 ± 1,50 ^a	1,73 ± 1,66 ^a	0,772
2. Lidé s epilepsií mají stejná práva jako ostatní lidé.	2,41 ± 0,93	2,25 ± 1,18	0,263
3. Lidé s epilepsií mohou bezpečně obsluhovat stroje.	-0,86 ± 1,57	-1,16 ± 1,39	0,122
4. Pojišťovny by neměly odmítat pojistit lidi s epilepsií.	1,85 ± 1,51	1,24 ± 1,93	0,008
5. Lidem s epilepsií by nemělo být bráněno mít děti.	1,82 ± 1,37	1,35 ± 1,77	0,028
6. Lidem s epilepsií by mělo být zakázáno řízení motorových vozidel.	-0,62 ± 1,73	-0,97 ± 1,56	0,115
7. Děti s epilepsií by měly chodit do běžných základních škol.	2,10 ± 0,96	1,93 ± 1,13	0,236
8. Onemocnění epilepsií u dospělého jedince by mělo být dostatečným důvodem k rozvodu.	2,57 ± 0,94	2,43 ± 1,02	0,256
9. Lidé s epilepsií jsou nebezpečím pro veřejnost.	2,20 ± 0,85	2,26 ± 1,01	0,623
10. Odpovědnost za vzdělání dětí s epilepsií nese společnost.	-0,22 ± 1,76	0,05 ± 2,12	0,292
11. Jedinci s epilepsií jsou náchylní k nehodám.	-0,65 ± 1,58	-0,30 ± 1,64	0,104
12. Děti potřebují být chráněny před spolužáky s epilepsií.	1,75 ± 1,60	1,82 ± 1,39	0,739
13. Rodiče by měli očekávat od dětí s epilepsií to samé jako od ostatních dětí.	0,89 ± 1,55	0,94 ± 1,65	0,805
14. U lidí s epilepsií je vyšší náchylnost ke zločineckým sklonům než u ostatních.	2,28 ± 0,56	2,41 ± 0,66	0,101
15. Lidem s epilepsií by nemělo být zakázáno se oženit/vdát.	1,59 ± 2,27	1,01 ± 2,41	0,062
16. Zákony uvádějící epilepsii jako důvod pro zrušení adopce by měly být zrušeny.	1,25 ± 1,60	1,35 ± 1,61	0,630

Tvrzení	Studenti prezenční formy (n = 111)	Studenti kombinované formy (n = 123)	p-hodnota testu
17. Lidé s epilepsií jsou raději ve společnosti osob se stejným onemocněním.	0,78 ± 1,49	1,31 ± 1,32	0,005
18. Lidem s epilepsií by měly být k dispozici stejné pracovní příležitosti jako ostatním.	1,06 ± 1,42	0,73 ± 1,63	0,106
19. Lidé s epilepsií jsou jako kdokoliv jiný, pokud jsou jejich záchvaty kontrolovány léčbou.	2,12 ± 0,98	2,12 ± 0,98	0,971
20. Rodinám dětí s epilepsií by neměly být poskytovány podpůrné sociální služby.	1,12 ± 1,48	0,78 ± 1,75	0,113
21. Děti s epilepsií v běžných třídách mají negativní vliv na ostatní děti.	2,24 ± 0,80	2,28 ± 0,85	0,741
Celkové skóre – postoje	27,16 ± 11,85	24,80 ± 11,01	0,113

^a průměr ± směrodatná odchylka

Poznámka: Tučně označené hodnoty odpovídají případům, kdy byla nulová hypotéza o shodě dvou experimentálních skupin zamítnuta na hladině významnosti 0,05.

3 Diskuze

Bylo zjištěno (viz tabulka 2), že znalosti o epilepsii jsou v průměru vyšší u studentů kombinované formy studia, tedy u učitelů z praxe. Zde může hrát určitou roli zkušenost. Výzkum z roku 2012 věnující se znalostem a postojům učitelů z praxe uvádí, že učitelé s nějakou osobní zkušeností s epilepsií dosahovali statisticky významně lepších výsledků u většiny otázek, které byly zaměřeny na znalosti o epilepsii ve srovnání s učiteli, kteří tyto zkušenosti neměli (Brabcová et al., 2012). Nejhůře dopadala v našem výzkumu otázka týkající se výskytu specifických poruch učení (SPU) u lidí s epilepsií. Pouze 18 % studentů prezenční formy studia a 28,5 % učitelů z praxe uvedlo správnou odpověď, že výskyt SPU je zde mnohem vyšší než v celkové populaci. Zjištěné údaje jsou ve velmi dobrém souladu s předešlou prací na toto téma (Brabcová et al., 2016), kde pouze 31 % studentů 1. ročníku, 27 % studentů posledního ročníku FPE uvedlo, že výskyt těchto poruch je u lidí s epilepsií mnohem vyšší než v celkové populaci, ačkoliv jsou zde zpravidla uváděny hodnoty 30–50 % v závislosti na užitém diagnostickém kritériu (Fasternau et al., 2008) ve srovnání s méně než 10 % u osob netrpících epilepsií (Boyle et al., 2011). Celkové srovnání dat z našeho aktuálního výzkumu s poznatky uvedenými v publikaci Brabcové et al. (2016) a získanými na odpovídajícím vzorku studentů učitelství pro 2. stupeň ZŠ a SŠ v prvním a posledním ročníku studia ukazuje, že nejlepší znalosti mají učitelé 1. stupně z praxe a naopak nejhůře dopadají studenti prvního ročníku učitelství

pro 2. stupeň ZŠ a SŠ s tím, že poměrně výrazně závisí na tom, jaký obor či kombinaci oborů konkrétně studují.

V oblasti sebedůvěry ve vztahu k epilepsii (viz tabulka 3) prokazujeme statisticky signifikantní rozdíly v celkovém skóre ve prospěch studentů kombinované formy studia, tedy učitelů z praxe. Zdá se, že na výsledcích v oblasti sebedůvěry se významným způsobem v kladném slova smyslu podepsala praxe. Stále však přetrvává poměrně nepříliš vysoká sebedůvěra v klíčových aspektech poskytnutí první pomoci a rozpoznání účinků antiepileptické léčby. Náš předešlý výzkum (Brabcová et al., 2016) rovněž ukázal, že ačkoliv alespoň základní teoretickou znalost o poskytnutí první pomoci má 64 % studentů prvního a dokonce 74 % studentů posledního ročníku studia učitelství, v praxi si v této oblasti věří pouze malá část z nich (Brabcová et al., 2016). Na druhé straně je třeba říci, že naše výsledky u učitelů z praxe se zdají být o něco lepší ve srovnání s odpovídajícími studiemi z Itálie (Mecarelli et al., 2011) či Řecka (Kaleyias et al., 2005).

V oblasti postojů nebyla zjištěna statisticky významná změna jak v celkovém skóre, tak i u většiny otázek. Zde se opět prokazuje shoda s výsledky Brabcové et al. (2016). Porovnáme-li výsledky našeho výzkumu s poznatky Bishopa & Boaga (2006) týkajícími se učitelů USA a získanými pomocí stejného výzkumného nástroje, pozorujeme v ČR znatelně méně pozitivní postoje jak u studentů učitelství, tak i u učitelů v praxi. Rovněž se potvrzuje fakt, že přes existující korelaci mezi znalostmi a postoji (Abulhamail et al., 2014) je dosažení změny postojů obecně mnohem náročnější (Tesser, 1990). Do budoucna by bylo velmi vhodné věnovat pozornost tomu, jak různé faktory (věk, pohlaví, zkušenost s epilepsií, setkání se s tímto tématem během VŠ přípravy apod.) ovlivňují znalosti, sebedůvěru a postoje ve vztahu k tomuto onemocnění.

Závěr

Závěrem je potřeba upozornit na nedostatečnou efektivitu vysokoškolské přípravy budoucích učitelův oblasti práce s dítětem majícím epilepsii. Snad až praxe a setkání se s konkrétním dítětem přispívá k vytvoření a posílení sebedůvěry učitele mimo jiné na základě získání odpovídajících znalostí. Nabízí se otázka, jak zlepšovat postoje k epilepsii a to už v rámci vysokoškolské přípravy budoucích učitelů. V nedávné minulosti byla ve spolupráci s odborníky z 2. lékařské fakulty UK připravena informační brožurka pro učitele týkající se práce s dítětem s epilepsií (Kršek et al., 2013), k dispozici je také video sloužící k efektivní intervenci zaměřené na redukci stigma spojeného s epilepsií u dětí mladšího školního věku (Brabcová et al., 2013). V současné době pak probíhá v rámci grantového projektu *Dítě s epilepsií v prostředí školy* velmi komplexní výzkum relevantních proměnných s cílem vytvořit strukturní model konstituující teoretický základ pro další intervence. To jsou však všechno teprve první kroky v dlouhém a náročném úsilí o zlepšení (nejen školního) života dětí trpících tímto onemocněním.

Poděkování

Tento výzkum byl podpořen projektem Grantové agentury České republiky GJ16-02453Y.

Literatura

- Abulhamail, A. S., Al-Sulami, F. E., Alnouri, M. A., Mahrous, N. M., Joharji, D. G., Albogami, M. M., et al. (2014). Primary school teacher's knowledge and attitudes toward children with epilepsy. *Seizure*, 23, 280–283.
- Antonak, R. F. (1990). Psychometric analysis and validation of the Scale of Attitudes Toward Persons with Epilepsy. *Journal of Epilepsy*, 3(1), 11–16.
- Birbeck, G. L., Chomba, E., Atadzhonov, M., Mbewe, E., & Haworth, A. (2006). Zambian teachers: What do they know about epilepsy and how can we work with them to decrease stigma? *Epilepsy & Behavior*, 9(2), 275–280.
- Bishop M., & Boag E. M. (2006). Teachers' knowledge about epilepsy and attitudes toward students with epilepsy: results of a national survey. *Epilepsy & Behavior*, 8(2), 397–405.
- Boyle C. A., Boulet S., Schieve L. A., Cohen R. A., Blumnerg S. J., Yeardin-Allsopp M., et al. (2011). Trends in the Prevalence of Developmental Disabilities in US Children. *Pediatrics*, 127, 1034–1042.
- Brabcová, D., Lovasová, V., Kohout, J., & Zárubová, J. (2012). Familiarity with and attitudes towards epilepsy among teachers at Czech elementary schools – The effect of personal experience and subspecialization. *Seizure*, 21(6), 461–465.
- Brabcová D. (2013). Pedagogicko-psychologické aspekty v přístupu k dětem s epilepsií v kontextu jejich kvality života. Disertační práce. *Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*.
- Brabcová, D., Lovasová, V., Kohout, J., Zárubová, J., & Komárek, V. (2012). Improving the knowledge of epilepsy and reducing epilepsy-related stigma among children using educational video and educational drama – A comparison of the effectiveness of both interventions. *Seizure*, 22(6), 179–184.
- Brabcová, D., Kohout, J., Kršek, P. (2016). Knowledge about epilepsy and attitudes towards affected people among teachers in training in the Czech Republic. *Epilepsy & Behavior*, 54, 88–94.
- Carpenter, P. G., & Byde, P. (1994). The development of professional self-concept. *The South Pacific Journal of Teacher Education*, 22(2), 163–176.
- Dumeier, H. K., Neiningner, M. P., Bernhard, M. K., Syrbe, S., Merckenschlager, A., Zabel, J., et al. (2015). Knowledge and attitudes of school teachers, preschool teachers and students in teacher training about epilepsy and emergency management of seizures. *Archives of disease in childhood*, 100(9), 851–855.
- Eze, C. N., Ebuehi, O. M., Brigo, F., Otte, W. M., & Igwe, S. C. (2015). Effect of health education on trainee teachers' knowledge, attitudes, and first aid management of epilepsy: An interventional study. *Seizure*, 33, 46–53.
- Fastenau, P. S., Shen, J., Dunn, D. W. & Austin, J. K. (2008). Academic underachievement among children with epilepsy: proportion exceeding psychometric criteria for learning disability and associated risk factors. *Journal of Learning Disabilities*, 41, 195–207.
- Fernandes, P. T., Noronha, A. A., Araújo, U., Cabral, P., Pataro, R., de Boer, H. M., & al. (2007). Teachers perception about epilepsy. *Arquivos De Neuro-Psiquiatria*, 65(1), 28–34.
- Hamiwka, L. D., Cara, G. Y., Hamiwka, L. A., Sherman, E. M., Anderson, B., & Wirrell, E. (2009). Are children with epilepsy at greater risk for bullying than their peers?. *Epilepsy & Behavior*, 15(4), 500–505.

- Horváthová, I., & Finková, D. (2014). Knowledge of Pupils with Special Educational Needs and Inclusion in Teachers at Common Primary Schools. *e-Pedagogium*, 2014(4), 73–78.
- Kalevayas, J. J., Tzoufi, M. M., Kotsalis, C. C., Papavasiliou, A. A., & Diamantopoulos, N. N. (2005). Knowledge and attitude of the Greek educational community toward epilepsy and the epileptic student. *Epilepsy & Behavior*, 6(2), 179–186.
- Kršek, P. (2010). Epileptické a neepileptické záchvaty u dětí. *Pediatric pro praxi*, 11(2), 106–109.
- Kršek, P., Brabcová, D., Valouchová, L., Liška, A., & Kohout, J. (2012). Epilepsie a škola: souhrnný průvodce tematikou pro učitele. 1. vyd. Praha: *Občanské sdružení EpiStop*.
- Lee, H., Lee, S. K., Chung, C. K., Yun, S. N., & Choi-Kwon, S. (2010). Familiarity with, knowledge of, and attitudes toward epilepsy among teachers in Korean elementary schools. *Epilepsy & Behavior*, 17(2), 183–187.
- Mecarelli, O., Capovilla, G., Romeo, A., Rubboli, G., Tinuper, P., & Beghi, E. (2011). Knowledge and attitudes toward epilepsy among primary and secondary schoolteachers in Italy. *Epilepsy & Behavior*, 22(2), 285–292.
- Tesser, A., & Shaffer, D. R. (1990). Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 41(1), 479–523.
- Wodrich, D. L., Jarrar, R., Buchhalter, J., Levy, R., & Gay, C. (2011). Knowledge about epilepsy and confidence in instructing students with epilepsy: Teachers' responses to a new scale. *Epilepsy & Behavior*, 20(2), 360–365.

Kontakt:

Mgr. Dana Brabcová, Ph.D. vedoucí autorského kolektivu
Katedra psychologie, Fakulta pedagogická, Západočeská univerzita v Plzni
Klatovská 51, 301 00 Plzeň
E-mail: dannab@seznam.cz